SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences

Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (4-jild)

2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Sayt: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I12Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00-TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy hodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00-IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00-FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00-YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich - yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pyedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00-PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot boʻlimi psixologik xizmat boshligʻi.

22.00.00-SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Poʻlatovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00-SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Boʻtayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Roʻyxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari boʻyicha ilmiy darajalar boʻyicha dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar roʻyxatiga kiritilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 12-son (dekabr, 2024). -671 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Turg'unov Sherzod Abduvositovich
FARG'ONA VILOYATI SANOAT KORXONALARINING MODDIY-TEXNIK HOLATI VA ULARNING SANOAT ISHCHILARINING MEHNAT MUHOFAZASIDAGI AHAMIYATI HAQIDA AYRIM FIKR MULOHAZALAR (Farg'ona viloyatida 1950-1970-yillarda chop etilgan vaqtli matbuot nashrlarida e'lon qilingan maqolalar tahlili asosida) 13-19

Qalandarov Hamza Hamroqul o'g'li
SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA YURITGAN ATEISTIK SIYOSATI VA XUDOSIZLAR JAMIYATI FAOLIYATI 20-23

Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich
XVIII-XIX ASRLARDA XIVA XONLIGINING ERON VA ROSSIYA BILAN SIYOSIY VA IJTIMOIY ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR 24-32

Сойиб Раунов
КАМБАҒАЛЛИК ВА УНИ ҚИСҚАРТИРИШ МУАММОЛАРИ 33-42

Abdimo'minov Oybek Bektemirovich
MARKAZIY OSIYO MINTAQASIGA ILMIY QARASHLAR VA KONSEPTUAL MASALALARNING AYRIM JIHATLARI 43-48

Toshpulatov Nurbek Boboqul o'g'li
XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI BOZORLARI VA KARVONSAROYLARI TARIXI 49-53

Temirova Munira
ESKI TERMIZ SIMOBKO'ZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR 54-58

Sattorova Shahlo
SHAYBONIYLAR DAVRIDA JO'YBOR XO'JALARINING BUNYODKORLIK FAOLIYATI 59-63

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Yazdonova Saxiba Kurbanovna
KIBERMAKON: TA'LIM, TARBIYA VA IQTISODIY TA'SIR TENDENSIYALARI 64-72

Таниев Аҳмаджон Бахромович
ТУРИЗМ, ГЛОБАЛЛАШУВ ВА САВДО: УЛАРНИНГ АТРОФ-МУҲИТГА ТАЪСИРИ 73-82

Ходжаниязов Элбек Сардорович
ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ТУРИЗМ ТРАНСПОРТИ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ ТАҲЛИЛИ 83-93

Raximov Baxromjon Ibroximovich, Ibrohimova Maqsuda Muhammadjon qizi
O'ZBEK SANOATINING INNOVATSION TARAQQIYOTI VA IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI 94-99

Ahmedov Adham Djalolovich
AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH 100-105

Ablazov Nurillo Xusanboyevich
QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 106-112

Абдурахманов Мухторали
ҲУДУДИЙ КЛАСТЕРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ 113-116

Poshokulova Mohigul
BILIMLAR IQTISODIYOTINING ZAMONAVIY SHAKLLARI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA 117-122

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li
INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH: YANGI IMKONIYATLAR VA TAHDIDLAR 123-131

Sayfutdinova Nigina Furkatovna
O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIY AHAMIYATLARI 132-135

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Shakarov Oybek Xudoyberdi o'g'li
O'ZBEK XALQI ETOSFERASIDA KORRUPSION MUNOSABATLAR PAYDO BO'LISH SABABLARINING FALSAFIY TAHLILI 136-139

Жўрамуродов Нодир Ғайбуллаевич
ЖАДИДЛАР ФАЛСАФАСИДА МИЛЛИЙ ҒОЯ, МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА МИЛЛИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ 140-144

Sayidova Muhabbat G'afforovna
GLOBAL AXBOROTLASHUV TENDENSIYALARINING MILLIY VA MA'NAVIY QADRIYATLARGA TA'SIRI 145-149

Kuraxmedov Azamat Erkinovich
SAMARQAND JADIDCHILARINING TURKISTON MA'RIFATPARVARLIK FALSAFASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI 150-153

Umarova Feruza Rozibayevna
O'ZBEK XALQI MA'NAVIY MADANIYATI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI 154-156

Samijonov Azizbek Ismoiljon o'g'li
KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-KONSEPTUAL TAHLILI 157-161

Begbudieva Parvina Shoxruxovna
THE CONTRIBUTION OF MAHMUDHODJA BEHBUDI TO THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM OF TURKESTAN 162-166

Aytbayev Mansurbek Yusupovich
MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIY AQL-ZAKOVAT TO'G'RISIDA 167-173

Muslimov Sherzod Akbarovich
ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MA'NAVIY MEROSI: JAMIYAT, SIYOSAT VA SHE'RIYAT 174-178

Jantayev Maqsud Ibragimovich
MUHAMMAD AL-XORAZMIY: MATEMATIKADAN FALSAFAGACHA BO'LGAN ILMIY IZLANISHLAR 179-184

Norova Malika Fayzulloyevna
TASAVVUF TA'LIMOTI VA UNING SAYFIDDIN BOXARZIY DUNYOQARASHIGA TA'SIRI 185-191

Gulova Anorgul Axtamovna
O‘ZBEKISTONDA ALISHER NAVOIY ASARLARIGA BO‘LGAN MUNOSABAT 192-196

Absattorov Baxtiyor Mamarasulovich, Karimova Gulchehra Abdukarimovna
BURCH VA MAS’ULIYAT TUSHUNCHALARINING TARIXIY-NAZARIY, AN’ANAVIY VA ZAMONAVIY TALQINI 197-205

Berdikulov Chingiz Dusmuradovich
IJTIMOIY MULOQOT-SHAXS INTELLEKTUAL MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILI 206-211

Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich
MILLIY-MA’NAVIY YUKSALISH – MAMLAKATIMIZ MA’NAVIY TARBIYA TIZIMINING YANGI STRATEGIYASI SIFATIDA 212-216

Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich
JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O‘RNI 217-221

Bekpo‘latov Ulug‘bek Rahmatulla o‘g‘li
JAMIYAT TARAQQIYOTIDA SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGINI TA’MINLASHNING DIALEKTIK TAHLILI 222-228

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Бердиева Мукаррама Анваровна, Чернова Наталья Васильевна
СТРАТЕГИИ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ 229-234

Жамаҳматов Кароmиддин Айнилло ўғли
БУРҲОНИДДИН ТЕРМИЗИЙ АСАРЛАРИНИНГ САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИДА ЯРАТИЛГАН ТАСАВВУФИЙ МАНБАЛАРГА ТАЪСИРИ 235-243

Temirova Aziza Muzaffarovna, Uralova Oysuluv Poyan qizi
ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA “KO‘K” SIFAT BELGISINING SEMANTIK XUSUSIYATLARINING TADQIQI 244-247

Mansurova Mohinur Akmal qizi
HAJVIY TAFAKKUR TABIATI – SATIRA VA YUMOR TUSHUNCHASI 248-252

Яркулова Фотима Усмановна, Исломова Марьям
ИМЕННОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ В ПОВЕСТЯХ И.С.ТУРГЕНОВА 253-257

Murodova Muqadas Ikromovna
XX ASR INGLIZ VA O‘ZBEK ADABIYOTIDA YARATILGAN SATIRIK ASARLAR TADQIQI 258-263

Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna
O‘ZBEK ADABIYOTIDA LATIFA JANRI TARAQQIYOTI VA TAHLILI 264-268

Davronov Shexroz Abrorovich
OG‘ZAKI TARJIMA VA UNDA KOMPRESSIYANING ROLI 269-273

Begmatov Azizbek Tursunbayevich
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ONOMASTIK BIRLIKLAR TADQIQI 274-280

Ibragimova Moxiraxon Anvarovna
NUTQIY AKTLAR TASNIFI 281-285

Расулова Истода Абдулатифовна
К ПРОБЛЕМЕ ДЕФИНИЦИИ ЯЗЫКОВЫХ УНИВЕРСАЛИЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВАРИАНТНЫХ СВОЙСТВ В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ ВАРИАТИВНОСТИ 286-293

Obidova Go'zalxon Ma'rufjon qizi
O'ZBEK TILIDA OMAD VA OMADSIZLIKNI NOMLOVCHI LEKSIK VA FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR 294-299

Furkatova Maxliyo To'lqin qizi
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHAXS-SON KATEGORIYASI 300-309

Baxramov Xabibillo Sadikovich
INGLIZ TILIDA "POISON-ZAHAR" KONSEPTINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI 310-315

Тухтаев Сирожиддин Тошпўлатович
ПАРЕМИОЛОГИЯДА САХИЙЛИК КОНЦЕПТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ 316-323

Qiyomov Shohabbosxon Sharofiddin o'g'li
XATTOTLIK SAN'ATINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI 324-327

Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna
YOLG'IZLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK, IJTIMOIY VA EKZISTENSIAL ASPEKTLARI 328-331

Qayumova Mohinur Murodullayevna
LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «STEP» IN THE ENGLISH LANGUAGE 332-337

Sayipova Dilafruz Rahimovna
O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA "BOBURNOMA"NING AHAMIYATI 338-342

Diyarov Akmal To'lqin o'g'li
INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING GENETIK-ETIMOLOGIK TAVSIFI 343-348

Атаназарова Шохида Бахрамовна
РЕКЛАМАДА ИЛЛОКУЦИЯ ВА ПЕРЛОКУЦИЯНИНГ АМАЛГА ОШИШИДА БИЛБОРДЛАРНИ АҲАМИЯТИ (РЕКЛАМА БАННЕРЛАРИ МИСОЛИДА) 349-353

Mamadqulova Kamila Abduxoliqovna
ANCIENT EGYPTIAN LITERATURE: THE OLD, MIDDLE AND NEW KINGDOMS 354-364

Alimova Dilrabo
SHARQ ADABIYOTIDA QASIDANING TARIXIY TAKOMILI 365-373

Abduqaxxorova Nargiza Rustamovna
RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI 374-379

Курбонова Нодира Розиковна, Пулатова Сабина Шарифовна
ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТЕМЫ УТРАЧЕННОЙ РОДИНЫ В РОМАНЕ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА «МАШЕНЬКА» 380-390

Khamidov Tohirjon Olmos ogli
ANALYSIS OF TYPES OF ENGLISH PHRASAL VERBS ACCORDING TO THE STRUCTURE 391-396

Umurzakova Kommuna Xursanovna
O'ZBEKISTON IJTIMOIY TARMOQLARIDA YOSHLAR NUTQIDAGI O'ZGARISHNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI 397-402

Habibullayeva Shoira Shukurillayevna
ONA TILI DARSIDA GAP BO'LAKLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH METODIKASI 403-406

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Imomov Nurillo Fayzullayevich
TA'MINLOVCHI TO'LOV – MAJBURIYATLARNI TA'MINLASHNING YANGI USULI SIFATIDA 407-414

Салаев Нодирбек Сапарбаевич
ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ: МОҲИЯТИ, ТУРЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 415-431

Ходжиев Юнус Мухитдинович
МУЛК ҲУҚУҚИ БЕКОР БЎЛИШИНИНГ ШАХС ИХТИЁРИГА БОҒЛИҚ БЎЛМАГАН АСОСЛАРИНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ 432-436

Сайдивалиева Хуршида
БОЛАЛАРНИ ОИЛАГА ТАРБИЯГА БЕРИШ ЮЗАСИДАН ВУЖУДГА КЕЛУВЧИ МУНОСАБАТЛАРНИ КЕЛИШУВЛАР АСОСИДА ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ 437-445

Miqimov Bobur
THE LEGAL NATURE OF E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 446-451

Raimova Nargiza Doroyevna, To'ychiyeva Bahora Otabekovna
PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS 452-459

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 460-468

Toshkanov Nurbek Bahriddinovich
UNDIRUVNI INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO'LGAN HUQUQLARGA QARATISHNING AYRIM FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI 469-478

Kubaeva Ismigul Farxod qizi
CHALLENGES OF BLOCKCHAIN TO LAW AND STATE 479-484

Юсупов Ўктамбой Абсаматович
ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ КОРРУПЦИЯВИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИККА ҚАРШИ КУРАШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 485-491

Баходирова Сабина Улугбек кизи
РОЛЬ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО ПОВРЕЖДЕНИЯ 492-503

Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА ХОДАТАЙСТВ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НА ДОСУДЕБНОМ ЭТАПЕ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 504-508

Ibrohimov Behzodbek Bahromjon o'g'li
O'ZBEKISTONDA MOLIYAVIY HUQUQIY MUNOSABATLAR ASOSI VA AHAMIYATI 509-520

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Ibraximov Sanjar Urunbayevich
SPORT MASHG'ULOT JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI VA TAMOYILLARI 521-531

Urazkulova Anna Vitalyevna
OLIY TA'LIMDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING TOPSHIRIQLARINI ILMIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI 532-537

Қаршиева Дилбар Эшпулатовна
ПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА МАЛАКАВИЙ АМАЛИЁТНИНГ ЎРНИ 538-542

Ajiyeva Mixabbat Baxtibayevna
KIMYO FANI BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA TASHKIL ETISH 543-547

Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna
O'QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHDA QIYOSIY TAHLIL: JARAYON VA FAOLIYATLI YONDASHUV 548-556

Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna
SHIFTING THE FOCUS OF CORPUS LINGUISTICS FROM RESEARCH TO CLASSROOM PRACTICE 557-562

Акрамова Умеда Салиевна
ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИКТ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОВЫМ ФОНОМ 563-574

Abdusattarova Zaynab Abdujalil qizi
MATEMATIKA FANINI LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O'QITISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 575-582

Boboqulov Chori Urolovich
SHAXMAT O'YINI ORQALI BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI 583-587

To'xtayev Hasan Toshpo'latovich
ZAMONAVIY MAKTAB O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV-PSIXOLOGIK TO'SIQLARNING TA'SIRI 588-591

Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich
JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 592-599

Rahimova Dilshoda Baxriddinovna, Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH (SOTSIOLOGIK TAHLIL) 600-607

Мадаминова Наргизахон Жахонгир қизи
МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА МОСЛАШТИРИЛГАН ВИРТУАЛ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 608-611

Qodirov Xasanboy Oribjonovich
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TEXNIKA OLIY TA'LIM SOHASI MUTAXASSISLARDA KASBIY-IJODIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI 612-618

Aliyeva Iroda Otabek qizi
MAKTABGACHA TA'LIMGA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH BO'YICHA MAVJUD TA'LIM TALABLARINING TASNIFI YUZASIDAN TAHLILLAR 619-623

Ro'zimurodov Ilyos Azamat o'g'li
O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARINING CHOLG'USHUNOSLIKKA OID NAZARIYALARI: ABU NASR FOROBIYNING MUSIQIY TADQIQOTLARI 624-628

Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi
JAHON AXBOROT RESURSLARI ORQALI TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI 629-634

Салиев Улугбек, Салиева Нигора
ОБЩЕНИЕ МЕДИЦИНСКОГО РАБОТНИКА: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В ПРАКТИКЕ 635-640

Маматкулова Угилжон Эшмирза кизи, Абдуллаева Дилбар Алимбаевна
МЕТОДИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА, ИЗУЧАЮЩИХ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК, И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ 641-647

Муминова Офтобхон Каримовна
ИСТОРИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНЕ: ОТ АНТИЧНОСТИ ДО СОВРЕМЕННЫХ ТЕРМИНОВ 648-653

Ахмедова Уктамхон
РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАНЯТИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ 654-659

Sattarova Markhabo Raxmonkulovna
TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH 660-664

Nuriddinova Robiya Bekjonaliyevna
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MATEMATIKA MASHG'ULOTLARINING UZVIYLIGINI TA'MINLASH YO'NALISHLARI 665-670

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Issue 12 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 30 November 2024
Accepted: 5 December 2024
Published: 15 December 2024

Article / Original Paper

IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS (SOCIOLOGICAL ANALYSIS)

Rahimova Dilshoda Bahriddinovna,
Samarkand State University
associate professor, candidate of philosophical Sciences

Turatosheva Sadokat Raxmatullayevna,
Navoi State University of Mining and Tenologies,
Teacher
E-mail: turatosheva@mail.ru

Abstract. This article examines the issues of improving the quality of education in higher education institutions. Also, the study of modern trends and models of improving the quality of education in higher education institutions was analyzed based on modern approaches.

Keywords: education, theory, competition, higher education institutions, quality of education, forecast, education.

OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH (SOTSIOLOGIK TAHLIL)

Rahimova Dilshoda Baxriddinovna,
Samarqand Davlat Universiteti
dotsenti, falsafa fanlari nomzodi

Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna,
Navoiy davlat Konchilik va Texnologiyalar universiteti
oʻqituvchi

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifati darajasini oshirish masalalari koʻrib chiqilgan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishni zamonaviy tendensiyalari va modellarini oʻrganish zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil qilingan.

Kalit soʻzlar: ta'lim, nazariya, raqobat, oliy ta'lim muassasalari, ta'lim sifati, prognoz, tarbiya.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I12Y2024N85

Kirish. Bugungi ta'lim tizimini isloh qilish borasidagi amaliy harakatlar davrida «sifat» oliy ta'limning mamlakatlar iqtisodiyoti va ijtimoiy hayoti bilan bevosita bogʻliqligi hamda ahamiyati fonida yanada muhokamalarga sabab boʻlmoqda. Axborot texnologiyalariga asoslangan zamonaviy innovatsion ishlab chiqarish yuqori intellektual salohiyat va malakali

ishchi kuchini talab etadi. Oliy ta’limning sifati va raqobatbardoshligi hozirgi kunda mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega.

Bugungi kunda ta’lim sifati juda muhim va dolzarb masala hisoblanadi, chunki boshqa barcha ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy masalalar aynan ta’lim sifatiga bog‘liq holda rivojlanadi. Bundan tashqari, ta’lim sifati davlat va jamiyatning, shuningdek, butun insoniyatning kelajagini belgilaydi.

Baholash usuliga asoslangan boshqaruv modeli oliy ta’lim muassasasining kuchli va zaif tomonlarini hamda uning rivojlanishiga ijobiy va salbiy ta’sir ko‘rsatadigan omillarni aniqlash uchun muntazam ravishda o‘z-o‘zini baholash jarayonini o‘tkazishni nazarda tutadi. Bu asosda muammolarni hal qilish va oliy ta’lim muassasasining faoliyatini yaxshilash uchun tegishli choralar ishlab chiqiladi va taklif qilinadi. Umumiy sifat boshqaruvi tamoyillariga asoslangan boshqaruv modeli ham baholash usulidan foydalanadi, ammo bu usul o‘quvchilarni ta’lim muassasasining mahsulot va xizmatlar ishlab chiqaruvchisi sifatida tahlil qilishga asoslanadi. Umumiy sifat boshqaruvi konsepsiyasi oliy ta’lim muassasasida aniq vazifalar va strategik maqsadlar bo‘lishini ta’minlashni nazarda tutadi. Shuningdek, bu konsepsiya oliy ta’lim muassasalarining faoliyatiga jarayonlar asosida yondashishni ham ko‘zda tutadi.

Talaba-yoshlarni ta’lim sifatiga tizimning asosiy strategiyasini belgilovchi asosiy omil, raqobat ustunligining zarur tarkibiy qismi sifatida qaralmoqda. Oliy ta’lim muassasalarida sifat menejmenti tizimi – ta’lim sifatini doimiy boshqarish, rejalashtirish, ta’minlash orqali amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan tashkiliy tuzilma, metodologiyalar, jarayonlar va manbalar majmuidir. Sifat tizimning asosiy hujjati hisoblanadi.

Sifat menejmenti tizimi o‘quvchi-yoshlarni ta’lim muassasalari faoliyatining pedagogik, ilmiy, ma’muriy va iqtisodiy sohalarini qamrab oladi. Ushbu sohalar bir-biri bilan bog‘liq bo‘lib, ko‘p holatlarda o‘zaro kesishadi Ta’lim sifatini tushunishda mahsulot sifatining belgilangan konsepsiyasiga asoslanish kerak: “sifat – bu ma’lum yoki qabul qilingan ehtiyojlarni qondirish imkoniyatini beradigan mahsulot yoki xizmatlarning xossalari va xususiyatlarining yig‘indisidir” (ISO 8402 xalqaro standarti). Ta’limning o‘ziga xos xususiyati mahsulotlarga qaraganda iste’molning murakkab tuzilmasidir.

Ta’lim sifatini boshqarishning barcha jihatlarining ahamiyati va o‘quvchi-yoshlarni ta’lim muassasalari sifat menejmenti tizimi qanday modelga muvofiq bo‘lishidan qat’iy nazar, har qanday umumta’lim maktab va oliy ta’lim butun ta’lim sifatini va sifat sohasidagi asosiy vazifalarni belgilovchi bir necha asosiy omillar aniqlanishi mumkin.

Ta’lim sohasidagi dunyo yetakchilarining tajribasi shuni ko‘rsatadiki, raqobatbardosh strategiyaning asosi ISO 9001 seriyasining xalqaro standartlari talablariga javob beradigan sifat menejmenti tizimi orqali sifatga yo‘naltirilgan. Shu munosabat bilan o‘quvchi-yoshlarni ta’lim muassasalarining ta’lim xizmatlari sifatini oshirish davlat vazifalari doirasida strategik maqsad sifatida hamda o‘quvchi-yoshlarni ta’lim muassasalarining vazifalari doirasida hayotiy faoliyati, rivojlanishi va farovonligini ta’minlash vositasi sifatida qaraladi. Bugungi kunda o‘quvchi-yoshlarni ta’lim muassasalari o‘z mavqeyini “bozor subyekti” sifatida tan olishi kerak va shu sababli bozor iqtisodiyotining barcha qonunlari, yashash uchun kurash qonunlari va “tabiiy tanlov” ta’lim xizmatlari bozorida ham amal amal qilishini e’tirof etishi kerak [1].

Bugungi ta’lim tizimini isloh qilish borasidagi amaliy harakatlar davrida «sifat» talaba-yoshlarni ta’limning mamlakatlar iqtisodiyoti va ijtimoiy hayoti bilan bevosita bog‘liqligi hamda ahamiyati fonida yanada muhokamalarga sabab bo‘lmoqda. Axborot texnologiyalariga

asoslangan zamonaviy innovatsion ishlab chiqarish yuqori intellektual salohiyat va kasbiy malakaga ega boʻlgan tegishli ishchi kuchini talab qiladi. Bugungi kunda taʼlim tizimini takomillashtirish, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash mustaqil Oʻzbekistonning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Bu maqsad yoʻlida katta ishlar olib borilayotgani ham sir emas. Yoshlar bilim olishga undalmoqda va ularga zarur shart-sharoitlar yaratilmoqda. Talaba-yoshlarni taʼlimning sifati va raqobatbardoshligi bugungi kunda respublikaning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Buning uchun talaba-yoshlarni taʼlim sifatini oshirishda ijtimoiy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish va hayotga joriy etishning ilmiy asoslarini nazariy hamda amaliy jihatdan tadqiq qilish tavsiya etiladi. Prezident Shavkat Mirziyoyev Oʻzbekiston taʼlim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisidagi farmonni imzoladi [2].

Konsepsiya doirasida 2030-yilgacha erishilishi rejalashtirilayotgan 70 dan ziyod maqsadli koʻrsatkichlar tasdiqlandi. Xususan bitiruvchilarni oliy taʼlimga qamrab olishni hozirgi 20 foizdan 50 foizga oshirish, nodavlat OTMlar sonini, jumladan davlat-xususiy sherikchilik (DXSh) hisobiga 5 tadan 35 taga etkazish, kredit-modul tizimi qamrovini 2 foizdan 85 foizga chiqarish rejalashtirilgan. Oliy taʼlim sohasida DXSh ni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy taʼlim muassasalari faoliyatini tashkil etish asosida oliy taʼlim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, sohada sogʻlom raqobat muhitini yaratish konsepsiyaning asosiy maqsadlaridandir. Oʻzbekiston Milliy universiteti va Samarqand davlat universitetini mamlakat OTMlar flagmaniga aylantirish moʻljallangan. Oliy taʼlim muassasalarida taʼlim, fan, innovatsiya va ilmiy-tadqiqotlar natijalarini tijoratlashtirish faoliyatining uzviy bogʻliqligini nazarda tutuvchi «Universitet 3.0» konsepsiyasi bosqichma-bosqich joriy etiladi.

Taʼlim tizimining ajralmas xarakteristikasi, haqiqiy erishilgan taʼlim natijalarining meʼyoriy talablarga, ijtimoiy va shaxsiy kutilgan natijalarga va umuman jamiyatning kutilgan natijalariga muvofiqligi darajasini aks ettiradi

“Taʼlimning yangi modeli jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin Shaxsning shakllanishiga olib keladi, oʻzining qadr-qimmatini anglaydigan, irodasi baquvvat, iymoni butun, hayotda aniq maqsadga ega boʻlgan insonlarni tarbiyalash imkoniga ega boʻlamiz. Ana shundan keyin ongli turmush kechirish jamiyat hayotining bosh mezoniga aylanadi.” [3]

Taraqqiyotning yangi davriga qadam qoʻygan Oʻzbekistonda bugungi kunda Uchinchi Renessans davri poydevori qad roslamoqda. Poydevorning mustahkam boʻlishi, hech shubhasiz, oliy taʼlimga, uning sifati va natijadorligiga bogʻliq.

Har bir mamlakatning iqtisodiy qudrati, ijtimoiy-maʼnaviy hayot darajasining yuksalishi taʼlim tizimining raqobatbardoshligi, ilm-fan taraqqiyoti bilan belgilanadi. Shu bois, “Oʻzbekiston — 2030” strategiyasida taʼlim sohasini tubdan takomillashtirish, taʼlim sifatini oshirish, intellektual salohiyatli, jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, malakali kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan boʻlib, pirovardida bugungi davr talabiga javob bera oladigan taʼlim tizimini yaratish koʻzda tutildi

Taʼlim sifati oʻlchanuvchanligi muammolari bilan bir qatorda ekvivalentlik muammosi (yaʼni qiyosiylik,jamiyat talablariga moslik va shu bilan bogʻliq boʻlgan pedagogik kadrlar kasbiy bilimdonligi) oliy taʼlim sifatini oshirish yoʻlini qidirish muammosi dolzarbligicha qolmoqda

Adabiyotlar tahlili. Jamiyatning bir butunligini ta'minlovchi ijtimoiy mexanizmlarni ilmiy oʻrganishga, ijtimoiy boshqaruv va ta'lim sifatini takomillashtirish masalalariga gʻarb pedagog olimlaridan Kachalov, B.D.Shadrikovlar fikriga koʻra ta'lim sifati iste'molchilar ehtiyojlariga qanchalik mos kelishini, M.B.Rejakov ta'lim xizmatlarini jamiyat ehtiyojlari va talablariga mosligi darajasi sifatida izohlaydilar. Pedagog olim N.F.Efremovaning tadqiqotida ta'lim sifati nafaqat natija tariqasida, balki ta'lim muassasalari faoliyatida ham, shaxsning oʻzida ham, ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik va siyosiy muhitda ham oʻzgarishlar tufayli murakkab rivojlanish dinamikasiga ega boʻlgan jarayon sifatida qaralgan [4]. Demak, ta'lim sifati nafaqat ta'lim muassasalarining maqsadlari va qadriyatlari bilan cheklanib qolmaydi, balki jamiyat ehtiyojlariga:ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy ehtiyojlariga toʻliq javob berishi, jamiyat rivojiga, uning insoniy salohiyatiga hissa qoʻshishi kerak.

Rossiyada oliy ta'lim sifati 90-yillar oxiridan boshlab oʻrganilgan. Rossiya oliy ta'limi muammolari S.Abramova, N.V.Bordovskiy [5], V.A. Bolotov [6], L.I.Varenova, A.A.Vetrova, V.I.Vovna, O.A. Granichina [7], L.A.Golub, G. L. Gromiko, S.P.Dokina, S.S.Doneskaya, S.P. Erkovich, N.F.Efremova, D.F.Zakirova, Yu.A.Zaxarov, I.A.Zimnaya, B.I.Iskakov, V.G.Kazanovich, S.M.Kalabin, N.P.Kalashnikov, Z.I.Kapelyuk, O.M.Karpenko, V.G.Kinelev, A.A.Kirinyuk, N.V.Kovaleva, B.K.Kolomies, S.V.Korshunov, V.J.Kuklin [8], A.A.Kushel, B.X.Land, A.G.Levinson, B.G.Litvak, A.N.Mayorov, T.V.Makarova, V.V.Melnik, V.I.Meshalkin[9], ,V.A.Moskinov, R.V.Muzichenko, O.G.Nefedova, O.N.Onishenko, B.P.Plishevskiy, N.I.Popov, A.Prokofev [10], B.A.Savelev, N.A.Selezneva [11], O.A.Silaev, L.M.Struminskaya, A.I.Subetto [12], E.V.Sumarokova, Yu.G.Tatur, D.A.Tatyanchenko, I.I.Trubina, K.S.Farino, I.B.Fedorov, E.V.Filyuk, A.A.Frenkel, E.Xrikov, M.B. Chelishkova, A.I.Chuchalin, V.D.Shadrikov, E.N.Shuvalov, E.M.Yurtanova va boshqalar asarlarida oʻz aksini topgan.

Ushbu tadqiqotchilar oliy ta'lim sifatini aniqlashda turli yondashuvlarni aniqlaganlar va uni baholashning turli mezonlarini taklif qilganlar. Oliy ta'lim sifatini baholashning milliy modelini yaratishda Milliy Akkreditatsiya Agentligining mutaxassis olimlari E.N.Gevorkyan, G.N.Motova, V.G.Navodnov, M.V.Petropavlovskiy, V.J.Kuklin, A.S.Maslennikov, B.A.Savelev, D.I.Petrov va boshqa olimlar nafaqat ta'lim sifati koʻrsatkichlari tizimi va universitetlar uchun har tomonlama baholash mexanizmini ishlab chiqqanlar, balki ushbu protsedurada statistik va matematik modellar, usul va metodologiyalarni qoʻllaganlar. Ta'lim sifati oʻlchanuvchanligi muammolari bilan bir qatorda ekvivalentlik muammosi (ya'ni qiyosiylik,jamiyat talablariga moslik va shu bilan bogʻliq boʻlgan pedagogik kadrlar kasbiy bilimdonligi) oliy ta'lim sifatini oshirish yoʻlini qidirish muammosi dolzarbligicha qolmoqda. Oliy ta'limni barqaror rivojlantirish mexanizmlarini hamda ta'lim boshqaruv tizimlari monitoringini yaratish, ijtimoiy prognozlash hamda ta'lim jarayonlarini matematik modellashtirish masalalari Rossiyalik olimlardan I.V.Bestujev-Lada, A.E.Karpuxin, G.F.Romashkina, M.V.Sigotina, F.E.Sheregi sotsial boshqaruv mexanizmlari, innovatsion universitetlarni sotsial boshqarish mexanizmlarini yaratish masalalari, oliy oʻquv yurtlari talabalarining ma'naviy qiyofasi, hayot tarzlarini ilmiy oʻrganish, talabalarning oʻzini oʻzi boshqarishi masalalari esa T.Yu.Balandina, A.O.Grudzinskiy , T.I.Zaslavskaya, V.I.Franchuk va boshqa pedagog-olimlarning ilmiy-tadqiqot ishlarida namoyon boʻlganligini koʻrish mumkin**.**

Tahlil va natijalar. Oliy ta'lim muassasalarida sifat menejmentini takomillashtirishga bagʻishlangan ilmiy izlanishlar dunyoning yetakchi ilmiy markazlari va oliy ta'lim muassasalari, jumladan, Instituti for Management Research (Niderlandiya), Erasmus Research Instituti of

Management (Niderlandiya), University of Coimbra (Portugaliya), Qozon Federal universiteti (Rossiya), Moskva davlat universiteti (Rossiya), University of Primorska (Sloveniya), International Instituti for Educational Planning (UNESCO) olib borilmoqda. Talab etilgan darajadagi ta’lim sifati natijalariga ma’lum ijtimoiy pedagogik tizim orqali erishish mumkin. Sifat maqsadlarga mos kelish darajasi sifatida hozirgi kunda eng koʻp ishlatiladigan kategoriyalardan biri hisoblanadi.

Talaba-yoshlarga ta’lim muassasasining sifatli mahsulotlari ta’lim xizmatlari emas balki bitiruvchidir. Har bir sohaning rivoji bu birinchidan, oʻsha sohada faoliyat olib borayotgan kadrlar tayyorlanish sifati va ikkinchidan tayyorlangan kadrlarning kasbiy fidoyiliklariga bogʻliqdir. Bu esa kadrlar masalasiga, ya’ni ularni tanlash va tarbiyalashga e’tiborni kuchaytirish, ularning rahbarlikka doir layoqatini oʻrganish, ularni maqsadli tarbiyalash va bu maqsadga etish uchun bir qator islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Bundan koʻzlangan asosiy maqsad esa ta’lim sifatini oshirish va uni takomillashtirishdir. Chunki, ta’lim sifati va uni takomillashtirish orqali soha boʻyicha tayyorlanayotgan kadrlarni mehnat bozoridagi raqobatbardoshligiga erishish mumkin.

Amaliyotga murojaat qilinsa, sifat muammosini hal qilishga, ta’lim sifatini baholashga asosiy yondashuvlar quyidagicha belgilanadi:

- ta’lim sifatini aniqlashda tizimli yondashuv zarur;

– ta’lim sifatini baholash «sifatni aniqlashning «ichki» va «tashqi» deb nomlangan jihatlari bilan bogʻliq, ya’ni ham utilitar oʻlchashni, ham intellekt, bilimga egalik va ijodiy salohiyat bilan bogʻliq boʻlgan oʻzgarishlarni oʻz ichiga oladi;

– ta’lim sifatini baholash ijtimoiy buyurtmaga moʻljallangan ekspert,natijali va umumiy yondashuvlarni oʻz ichiga olishi kerak;

– professionallarni ekspert baholashsiz sifatni baholashning iloji yoʻq;

– ta’lim sifatini baholash uchun ta’lim sifatining ma’lum koʻrsatkichlarini kiritish zarur.

Olib borilgan sotsiologik tahlil shuni koʻrsatdiki, oliy ta’lim muassasalarida professor-oʻqituvchilarning salohiyati va kafedralarning ular bilan ta’minlanganligi unchalik talab darajasida emas. Oliy ta’lim muassasalaridagi ba’zi kafedralarning deyarli 40% dan koʻprogʻida fan doktorlari, professorlar yetishmaydi, va eng asosiysi, hozirda faoliyat koʻrsatayotgan professor-oʻqituvchilarning mehnat unumdorligi darajasi, oʻz mehnatidan qoniqish darajasi va ayniqsa, ularning olayotgan ish haqlaridan qoniqish darajasi unchalik yuqori emasligi hamda professor-oʻqituvchilarning malakasini oshirish a’lo darajada emasligi va boshqa iqtisodiy-ijtimoiy talablarining yetarli holatda bajarilmayotganligi talabalarning ta’lim olish sifatiga katta ta’sir koʻrsatmoqda. Professor-oʻqituvchilardan «Hozirgi ta’lim sifatiga sizning munosabatlaringiz», — deb soʻralganda, «A’lo» deb javob berganlar – 19,5%, «Yaxshi»,-deganlar 29,8%, 45,0% – «Qoniqarli», 9,9% respondent esa javob berishga qiynalishdi . Bundan xulosa shuki, ta’lim tizimini zamon talablari darajasiga koʻtarish, ta’lim sifatini yanada oshirib borish dolzarb muammolardan biri boʻlib qolmoqda. Ma’lumki, har qanday insonga, jumladan, professor-oʻqituvchiga ham uning tanlagan sohasi, kasb-kori uning tabiatiga, jismoniy va ijodiy quvvatiga hamda uning ruhiyatiga mos kelishi kerak. Agar mos kelmasa, undagi salohiyat darajasi ham past boʻladi va oʻqituvchining jamiyatimizga beradigan foydasi ham kam boʻladi. Shu maqsadni aniqlash uchun «Siz tanlagan soha oʻzingizga yoqadimi?» degan savol professor-oʻqituvchilarga berildi. Ularning 67 foizi tanlagan kasbi juda yoqishini va kasbidan faxrlanishini javobini bergan.

Har bir kasb egasi u qaysi soha boʻlishidan qatʼiy nazar, oʻz kasbiga mehr qoʻyishi, uni eʼzozlashi va kasbi boʻyicha muntazam ravishda malakasini oshirib borishi shartdir. Toʻgʻri, oʻz navbatida oʻz kasbining yoqmasligiga ijobiy va salbiy omillar ham taʼsir etishi mumkin. Ana shunday omillar taʼsiri natijasida oʻz kasbini sevadigan oʻqituvchilarning bir qismida ham oʻz kasbidan zerikish, undan voz kechish hollari yuz beradigan boʻlsa, bu jamiyat taraqqiyoti uchun salbiy holdir. Bunday salbiy holni oʻrganish uchun respondentlardan «Agar kasbingiz yoqmasa, uning sabablari nimada?»,-deb soʻralganda, 22,0% respondentlar «Oʻqituvchilik kasbining masʼuliyati juda baland» desa, ularning 52,0% «Oʻqituvchilik kasbining obroʻsi yuqori emas»,-degan fikrni bildirib, «Kasb insondan tinimsiz mehnat talab qiladi»,-degan javobni esa 18,0% respondentlar qayd etdi. . Bu kasbning moddiy tomonlari, «Toʻlanadigan ish haqi mehnatga yarasha emas»,- deganlar 8,0% ni tashkil qiladi. Bundan koʻrinib turibdiki, professor-oʻqituvchilar oʻz ustlarida tinimsiz mehnat qilishdan charchashmaydi. Professor-oʻqituvchilar «Oylik maoshingiz qilayotgan mehnatingizga (maʼruzalar, seminarlarga tayyorgarlik, darslarni sifatli oʻtkazish va boshqalar) mos keladimi?»,-degan savolga birmuncha boshqacharoq javob berishdi. Respondentlardan 47,4% «Ha, mos keladi»,-deb belgilaganlari holda, ularning koʻpchiligi, yaʼni 53,2% respondentlar «Unchalik mos kelmaydi»,-deb javob berganlar. Demak, oʻqituvchilar ish haqining yetarli boʻlmasligi ularning oʻz mehnat faoliyatlariga befarqlik holatini keltirib chiqarishi ehtimoldan holi emas. Professor-oʻqituvchilarning mehnat faoliyatida asosiy mezonlardan boʻlgan oylik maoshini belgilashda ilmiy darajalari oʻrtasidagi differensiatsiya koʻproq boʻlsa, yaxshi natija berar edi. Binobarin, respondentlarning katta qismi oʻzining olayotgan maoshidan qoniqmaydi. Bu yerda qoʻshimcha xoʻjalik shartnomalari va grantlar bilan ishlashga yanada eʼtibor berilishi lozim.Grandlar olish shartlari va talablari juda murakkab. Shu bilan birga professor-oʻqituvchilar uchun qoʻshimcha daromad qilish manbalarini izlab topish va unga zarur shart-sharoitlar yaratib berish ularning moddiy manfaatlarini yanada oshiradi, deb oʻylaymiz.

Professor-oʻqituvchi kasbining nufuzi masalasida ham 65,1% respondentlar professor-oʻqituvchining obroʻsi juda ham baland boʻlishini taʼkidlashgan. Jamoa orasida obroʻsi yuqori boʻlishi kerakligini – 24,2%, talabalar orasidagi obroʻ bilan oʻlchanishini – 14,6% respondentlar taʼkidlashgan. Bundan koʻrinib turibdiki, respondentlarning yarmidan koʻpi professor-oʻqituvchilar obroʻsi juda ham baland boʻlishi kerakligini qayd qilishgan. Binobarin, oliy taʼlim muassasalarining aksariyat professor-oʻqituvchilari oʻzlari ustida tinmay ishlab, ushbu nomga loyiq boʻlish harakatidalar. Respondentlarga, «Oʻz obroʻyingizni nima bilan oʻlchaysiz?»,-degan savolga: «Kasbdoshlarning munosabatiga qarab»– 4,2%, «Talabalarning munosabatiga qarab oʻlchayman» –19,8%, «Yuqoridagilarning barchasiga qarab» – 69,3%,-degan javobni maʼqul koʻrishgan. Ushbu savoldagi «Boshliqlarning muomalasiga qarab oʻlchayman»,-degan javobni hech qaysi respondentimiz belgilamadi . Demak, natijalar respondentlarning bu sohada bir necha yillardan buyon ishlab kelayotgani, oʻz kasbi va hurmatini biladigan oʻqituvchilar ekanligini koʻrsatmoqda. Professor-oʻqituvchilarning oʻz kasblariga boʻlgan munosabatlarini oʻrganish yuzasidan savollar asosida olingan natijalarga koʻra 11,6% respondent oʻqituvchi kasbining obroʻsi tushganligini koʻrsatgan. Buning sabablarini izohlashga kelganda respondentlar «Oʻqituvchilar moddiy ahvolini» – 13,0%, «Oʻqishga boʻlgan qiziqishning kamayganligini» – 39,3%, «Oʻqituvchilikka boʻlgan qiziqishning kamayganligini» – 41,7% bildirgan. Shu bilan birga, respondentlarning hozirgi vaqtda oʻqituvchilik kasbining obroʻsini koʻtarish chorasi sifatida «Jamiyatda fan va oliy taʼlim obroʻsini koʻtarish»,- deb bilishini

koʻrsatib oʻtdilar. Yana bir savollar turkumi oʻquv-tarbiya jarayoniga munosabatlarini oʻrganishga moʻljallangan. Jumladan, respondentlarning «Talabalar zamon talabi darajasida bilim olmoqdami?»,-degan savolga bildirilgan fikrlarini ilovadan koʻrishimiz mumkin . Talabalar asosiy qismining bilim olish darajasi yaxshi. Ammo past darajada ta’lim olayotgan 7,0% talabalarning jamiyatimiz uchun keyinchalik foydasi kam boʻlishi mumkin. Talabalar bilim darajasi pastligining sabablarini aniqlash uchun qoʻyilgan indikator savolga professor-oʻqituvchilarning turgan 45,0% «Talabalarda oʻqishga qiziqish ancha past»,-deyishsa, 13,0% «Talabalarda istiqbolga ishonch yetarli emas»,-deb koʻrsatishgan. Bu holatning boʻlishi fikrimizcha, jamiyatda uchrab salbiy, koʻngilni ogʻritadigan voqea va jarayonlarning ba’zida uchrab turishidir. Respondentlarning yarmiga yaqini – 44,2% «Talabalarning koʻpi ishlaydi va shu sababli bilimi past»,-degan javobni berishgan. Davlat tomonidan stipendiya miqdorlari bir necha bor oshirilgan boʻlsa ham, respondent fikricha, talabaning ehtiyojlarini uning stipendiyasi miqdori qondira olmaydi. Ba’zi talabalar oʻzlarining sotsial va moddiy ehtiyojlarini qondirish uchun ham ishlashga majburdirlar. Bu oʻrinda shuni koʻrsatish mumkinki, bilim berish darajasi pasayishi kuzatilmoqda va shu asosda talablarda bilimga intilish kuchli emas, ikkinchidan moddiy omil ham katta ta’sirga ega.

Xulosa. Oliy ta’lim sifatini oshirish davlatimizning strategik maqsadiga aylangan va mamlakatdagi oliy ta’lim muassasalari faoliyatining asosiy shartiga turningan. Ta’lim, doimiy oʻzgaruvchan dinamik ijtimoiy tizim sifatida, boshqaruv obyekti hisoblanadi va u ijtimoiy, iqtisodiy va ijtimoiy oʻzgarishlarga, iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishiga, shuningdek, jahon iqtisodiyotiga integratsiya jarayonlariga mos ravishda sifatli mutaxassislarni tayyorlashni oʻz oldiga dolzarb vazifa qilib qoʻyadi, shu bilan birga tizimga xos barcha xususiyatlarni oʻzida aks ettiradi. Tizim sifatida ta’lim ham faoliyat koʻrsatish, rivojlanish, inqiroz va taraqqiyot bosqichlarida boʻladi. Ta’lim faoliyatini tartibga soluvchi me’yoriy-huquqiy hujjatlarda ta’lim davlatning obroʻ-e’tiborini, kelajagini va hatto milliy xavfsizligini belgilaydigan eng muhim omil sifatida e’lon qilingan. Jamiyatda kechayotgan har qanday global jarayonlar, ta’lim holatida oʻz aksini topadi. Hozirgi kunda oliy ta’limning sifatini baholash qoʻshimcha statistik koʻrsatkichlar va indikatorlarni aniqlash usullariga muhtoj: mehnat bozori ehtiyojlari va ish beruvchilari talablari nuqtai nazaridan baholanishi kerak. Oliy ta’lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yoʻnalishlari doirasida ta’lim sifatini nazorat qilishni tashkil etish va ta’lim sifatini baholashning umumiy tizimi uchun normativ bazani shakllantirish uchun modellarni yaratish rejalashtirilgan.

Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirishning dolzarbligi hozirgi davrda oliy ta’lim muassasalarining asosiy vazifasi sifatida ta’lim dasturlarini takomillashtirish va zamonaviy iqtisodiyot talablariga mos mutaxassislarni tayyorlash uchun taqdim etiladigan ta’lim xizmatlarini yaxshilab, jamiyat ehtiyojlarini qondirish bilan bogʻliqdir. Oliy ta’lim muassasalari chuqur nazariy bilimlarga, mustahkam amaliy koʻnikmalarga ega, murakkab ilmiy-texnik masalalarni hal etishga qodir yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashi lozim. Bu esa oʻqitish sifatini oshiruvchi usullarni ishlab chiqish zarurligini belgilaydi

Umumta’lim va oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatining zamonaviy tendensiyalari va modellarini oʻrganish, mavjud tashkiliy-pedagogik muammolarni boshqaruv faoliyati va ta’lim sifatini ta’minlashga boʻlgan ta’sirini tahlil qilish, shuningdek, ta’lim sifatini yaxshilash uchun tuzilmaviy va funksional mexanizmlarning yoʻnalishlarini aniqlash va ilmiy asoslash muhimdir.

Inson kapitali sifatini oshirmasdan turib, keyingi iqtisodiy oʻsishni taʼminlash qiyin kechadi. Shu bois, zarur kuch va resurslarni taʼlim sifatini oshirishga, malakali kadrlar tayyorlashga yoʻnaltirish nafaqat bugun, balki ertangi kunning ham ustuvor vazifasiga aylanmoqda.

Mamlakat taʼlim tizimida sifatni doimiy koʻtarib borish barcha rivojlangan mamlakatlarning taʼlim jarayonini yaxshilash sohasida olib borilayotgan tajribalarini chuqur tahlil qilgan holda, oʻzimizga xos va mos boʻlgan yoʻnalishlarni takomillashtirib borishimiz kerak.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Азарьева, В.В. Самооценка научно-исследовательской деятельности в вузе на базе принципов менеджмента качества/ В.В. Азарьева // Экономика и менеджмент организации. – 2015. – Вып. 2. – С. 62 – 67.
2. Мирзиёев, Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси” тўғрисида”ги Фармони. – Тошкент, 2019.
3. Каримов И.А. Адолатли жамият сари./ И.А. Каримов – Т., 1998. – Б.21-23.
4. Нейман, Ю.М. Педагогическое тестирование как измерение : учеб. пособие /Ю.М. Нейман, В.А. Хлебников//.- Центр тестирования М-ва образования Рос. Федерации. - 1997.
5. Бордовская, Н. В. Системная методология современных педагогических исследований /.В. Бордовская // Педагогика. - 2005. - С. 21-29.
6. Болотов, В.А. Основные подходы к построению общероссийской системы оценки качества образования // Наука, высшее образование и развитие современного мира: сб. науч. ст. Архангельск. 2007. – С. 6-11
7. Граничина О. А. Контроль качества образовательного процесса в вузах России и зарубежом.- СПБ.: - Изд-во 2006 – С.115
8. Куклин В.Ж., Беляков С.А. Системные аспекты образовательной политики и управления образованием // Университетское управление. – М., 2003. – №3(26). – С.10-23
9. Мешалкин В. И. Учреждения высшего и среднего профессионального образования в Российской Федерации. Аккредитация - самообследование – рейтинг// М.: изд-во РУДН. 1995. 136 с.
10. Прокофьев, А. А. дис.... д-ра пед. наук /А. А. Прокофьев//: 13. 00. 08. / А. А, Прокофьев. /- Москва, 2005. - 375 с.
11. Селезнева Н. А. Качество высшего образования как объект системного исследования. Лекция-доклад./ -. Изд – во М., 2002. - 95 с.
12. Субетто А. И. Качество непрерывного образования в Российской Федерации./ - СПб. - М.: Исследовательский центр. 2000.- 448 с.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).